

Oponentský posudek

MACOURKOVÁ, Anna: *Kolektivizace ve Středočeském kraji. Průběh socializace vesnice 1949–1960 z regionálního pohledu*. Diplomová práce, Ústav českých dějin FF UK v Praze, Praha 2013, 132 s.

Tématem diplomové práce je kolektivizace venkova v Československu po nastolení komunistického režimu, které autorka zkoumá na základě primárního archivního výzkumu ve vybraném regionu, na území bývalého Pražského kraje.

Práce je rozdělena na úvod, čtyři kapitoly a závěr. Součástí diplomové práce je seznam použitých pramenů a literatury a obrazová příloha, kde je zařazeno několik kopií archivních dokumentů a dobové fotografie.

V úvodu autorka podrobně představuje dostupnou odbornou literaturu a archivní prameny. Znalost vydaných publikací a archivních fondů je na velmi dobré úrovni. Je pouze škoda, že autorka nevyužila žádnou z diplomových a disertačních prací, které vysoké školy v posledních letech zpřístupňují dokonce i v elektronické podobě. Některé se zabývají právě regionálním výzkumem procesu kolektivizace venkova. Stranou pozornosti zůstaly také některé regionální studie historiků a archivářů, například případové studie o nuceném vystěhování selských rodin ve vybraných okresech, které vyšly v periodiku *Západní Morava*.

Autorka v úvodu vysvětluje rovněž cíl a genezi svého výzkumu. Původně předpokládala, že se pokusí o komparaci jednotlivých okresů v rámci zvoleného kraje. Tento úmysl se však ukázal být nereálný, neboť pro jednotlivé okresy existují v příslušných archivech často jen torza dokumentů. I přes tuto skutečnost by se stejně jednalo o velmi náročnou heuristickou práci, která by byla úkolem pro celý badatelský tým. Autorka se proto pokusila uchopit zvolené téma prostřednictvím drobných sond do vybraných bývalých okresů středočeského regionu (Mělník, Kralupy nad Vltavou, Sedlčany, Kolín a Český Brod), které doplňuje do tematického výkladu o kolektivizaci venkova na celostátní úrovni.

V první kapitole se autorka věnuje vymezení používaných pojmů a teoretickým konceptům kolektivizace venkova v komunistickém hnutí. Ve zkratce přibližuje postupnou proměnu této otázky, průběh kolektivizace v Sovětském svazu v období Stalinovy vlády a prosazení tohoto modelu v dalších zemích, které byly postupně sovětizovány ve čtyřicátých letech 20. století. Připomíná specifický vývoj v Jugoslávii a Polsku, kde nebyla kolektivizace na rozdíl od československého prostředí dokončena.

Druhá a třetí kapitola diplomové práce je věnována hlavnímu tématu, kolektivizaci venkova v Československu se zaměřením na Pražský kraj. Zabývá se jednak charakteristikou vybraného kraje, předpoklady kolektivizace (hospodářskou krizí související s důsledky války, změnou politického systému, vyloučením agrární strany z politické soutěže či provedením pozemkové reformy), a vlastní kolektivizací, zejména v zakládajícím období komunistického režimu (zakládáním JZD, rolí národních výborů a organizací KSČ, agitačními kampaněmi). Autorka přehledně doložila korelaci mezi volebními výsledky v jednotlivých okresech (v roce 1946 a 1948) a následným větším či menším odmítáním kolektivizace venkova.

Třetí kapitola je nejrozsáhlejší. Autorka zde popisuje opatření proti „kulakům“, jak byla označována v dobové propagandě selská vrstva na venkově. Přibližuje základní legislativní a administrativní „opatření“, která byla v této souvislosti používána či zneužívána. Byla různorodá, sahala od zákonů a vládních nařízení o omezení či likvidaci soukromého vlastnictví, přes nucené dodávky, zvýšení zemědělské daně, vylučování potomků ze škol, zneužívání armády či trestní postihy až po nucené vystěhování několik tisíců selských rodin z jejich usedlostí v rámci akce „Kulak“ (akce „K“). Autorka se vždy snaží tato jednotlivá „opatření“ představit jak na celostátní úrovni, tak na úrovni regionální. Tato kapitola je podle mého názoru nejvíce přínosná, neboť je zde uvedena řada nových informací, které vyplývají z původního archivního výzkumu. Cenná je zde také představená reflexe „boje proti kulakům“ v dobovém zemědělském tisku.

V poslední kapitole je stručně popsána krize kolektivizačního plánu v letech 1953–1954 a dokončení kolektivizace v druhé polovině padesátých let. Autorka přibližuje také perzekuci „kulaků“ v tomto období.

Diplomová práce představuje cenný příspěvek k regionálním dějinám. Autorka doložila schopnost kritické práce s archivními prameny. Ve svém textu zhodnotila svůj několikaletý výzkum. Z textu je vidět hluboký osobní zájem o zvolené téma. Na druhé straně se v něm projevuje určitá nevyrovnanost, zejména ve struktuře a vymezení jednotlivých témat (například by bylo vhodnější představit nejdříve obecné předpoklady ke kolektivizaci venkova v Československu a teprve poté charakterizovat vybraný region). V práci postrádám také některé základní otázky, na které by měla autorka v souvislosti se zvoleným tématem odpovědět. Například, proč byl právě Pražský kraj na prvním místě v počtu vystěhovaných selských rodin ze všech krajů (podle akce „Kulak“). Proč v okrese Mělník působila „kulacká“ komise až od jara 1953? Autorka tyto skutečnosti sice konstatuje, ale nesnaží se o jejich vysvětlení.

Vzhledem k tomu, že od zkoumaných událostí uplynulo již více než půl století, je pochopitelné, že je autorka rekonstruuje téměř výhradně na základě archivních pramenů úřední provenience. Textu by přesto prospělo zařazení více osobních příběhů a vzpomínek pamětníků, včetně uvedení pozdějších osudů některých selských rodin, které musely odejít ze svých statků (některé vzpomínky sedláků ze zvoleného regionu sebral ve svých dvou vydaných knihách Miloslav Růžička).

Diplomovou práci doporučuji přes uvedené dílčí nedostatky jednoznačně k obhajobě a navrhuji ji hodnotit buď velmi dobře, nebo výborně podle průběhu vlastní obhajoby.

V Praze 22. května 2013

PhDr. Petr Blažek, Ph.D.